

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

MAVZU: ESHITISHIDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALARNING IJTIMOIY MOSLASHUVI

Zukurboyeva Muxlisa

Nizomiy nomidagi TDPU ning surdopedagogika
yo'nalishi 2-bosqich 204-guruh talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning ijtimoiy hayotga moslashishidagi qiyinchiliklar, bu qiyinchiliklarni kelib chiqish sabablari va buning yechimlari haqida so‘z boradi. Maqolada eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishda ota-ona va o‘qituvchilarning o‘zaro hamkorlik aloqalari muhim omil ekanligi yoritilib berildi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy moslashuv, jamiyat, oila hamkorligi, erkin muloqot.

Аннотация:

В данной статье мы можем увидеть трудности адаптации к социальной жизни детей с нарушением слуха, причины этих трудностей и пути их решения. В статье было подчеркнуто, что взаимодействие родителей и педагогов является важным фактором адаптации детей с нарушением слуха к социальной жизни.

Ключевые слова: социальная адаптация, общество, семейное сотрудничество, свободное общение.

Annotation:

In this article we can see the difficulties of adaptation to the social life of children with hearing impairment, the causes of these difficulties and ways to solve them. The article emphasized that the interaction of parents and teachers is an important factor in the adaptation of children with hearing impairment to social life.

Key words: social adaptation, society, family cooperation, free communication.

Ijtimoiylashuv va moslashuv o‘zaro chambarchas bog‘liq jarayon bo‘lib, shaxsning oila, keng jamoatchilik bilan o‘zaro munosabatlarning yakdilligini o‘zida namoyon etadi. Lotin tilidan tarjima qilingan «moslashish» atamasi «moslashtirish»,

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

«sozlash» degan ma'noni anglatadi. «Ijtimoiy moslashuv (lot. Socialis - ijtimoiylashgan) - shaxs tomonidan muayyan madaniyat an'analariga xos bo'lgan faoliyat va xulq-atvor me'yorini o'zlashtirish, qadriyatlar va tartib qoidalarni anglash jarayoni».

Ijtimoiy moslashuv turli munosabatlar sharoitida amalga oshadi. Shaxsning moslashganlik darajasi ijtimoiy muhit xususiyatlari va insonning shaxsiy sifatlari bilan ifodalanadi. Ma'lumki, ijtimoiylashuv jarayonining asosi insonning muhitga moslashuvidan iborat bo'lib, uning ta'sirida shaxs jamiyatning teng huquqli a'zosiga, turli munosabatlarning faol ishtirokchisiga aylanadi. Insonning ijtimoiy moslashuvi jamiyatga munosabatlari bilan bog'liq ravishda o'zgarib boradi va unda jamiyat talablariga javob berish darajasi ortib boradi. Insonning hayot yo'li shaxs ijtimoiylashuvining quyidagi yo'nalishlari zahirida kechadi: faoliyat, muloqot va o'z-o'zini anglash.

Nogironligi bo'lgan, shu jumladan kar, zaif eshituvchi o'smir bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishga ta'sir etuvchi omillar mavjud bo'lib ularni qo'yidagicha tasnif etish mumkin:

- jismoniy va aqliy imkoniyati cheklanganlik,
- ehtiyojmandlik,
- ayirmachilik, kamsitilishlar,
- boqimandalik,
- bepisandlik,
- ishonchsizlik.

Ular ushbu toifa bolalarni ijtimoiylashtirish yo'lidagi asosiy to'siqlardir. Ijtimoiy himoyaga muhtoj o'smir bolalar guruhi bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni mazmunan, shaklan hamda metodik jihatdan tashkil etish boshqa toifa bolalari bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarga nisbatan birmuncha mas'uliyatli yondashuvni taqozo etadi. Bu guruh bolalarini komil insonlar qilib tarbiyalashda ma'naviy komillikni asosiy komponentlarini yaxlit shakllantirish ijtimoiy-huquqiy tarbiyada samaralar omilidir. Bu o'rinda jamiyatdagi barcha institutlarning o'zaro aloqasi hamda hamkorligi taqozo etiladi. Ushbu hamkorlik quyidagi zanjir asosida amalga oshiriladi: oila-mahalla – bog'cha – maktab - o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi – oliy ta'lim – mustaqil ta'lim – mehnat va kasbga tayyorlash – maktabdan tashqari muassasalar – ijtimoiy – huquqiy muhofaza tashkilotlari – mutasaddi tashkilot va idoralar – keng jamoatchilik. Mazkur zanjirning biron-tasida uzilish yoki tarbiyaviy

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ishlarda sustkashlikka yo‘l qo‘yilsa jamiyatda ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalarning paydo bo‘lishi uchun muhit vujudga keladi. Bunday holatning oldini olishda yuqoridagi hamkorlik zanjiri sub’ektlaridan barkamol shaxsni tarbiyalashning quyidagi tamoyillariga amal qilish taqozo etiladi:

tarbiya jarayonini tashkil etishda uzviylik va uzluksizlikni ta’minlash; izchillik, tizimlilik, bosqichma-bosqichlik; demokratlashtirish, insonparvarlashtirish;

-tarbiyada ob’ekt-sub’ekt emas, sub’ekt-sub’ektlilikni ta’minlash; nazariyaning amaliyotga mosligi va aksi;

-bola shaxsiga qo‘yiladigan tarbiyaviy talabning bir xilligi; tarbiyaviy ish mazmuni, shakl, metod va vositalarining bola shaxsi qiziqishi, mayli, intilishi, yosh va psixologik xususiyatiga mosligi;

-tarbiya mazmunida umuminsoniy va milliy qadriyatlar mushtarakligini ta’minlash;

-tarbiyaviy ishlarni maqsad sari yo‘naltirish, rejali tarbiyaviy dastur asosida tashkil etish; tarbiyaviy ishlarni tashkil etishni boshqarishda adolatlilik, demokratik yondashuv;

-tarbiyaviy tadbirlarni uyushtirishda bola shaxsiga differensial munosabat; tarbiyada kommunikativlik;

-tarbiyaviy ish natijalarini doimiy kuzatish, nazorat qilish, monitoring olib borish va boshqalar. Oilada kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishning asosiy omillaridan biri bolani erkin muloqot, aqliy hatti-harakat, qobiliyat va iqtidorini namoyon etish va mustaqil bo‘lishga o‘rgatishdir. Ushbu toifa bolalar jamoasi uchun ota-onalar, atrofmuhit, qiziqishlariga ko‘ra soha mutaxassislari kuchli na‘muna manbai sanaladi. Bolaning motivatsiyasi va ruhiy holati unga bo‘lgan munosabatga bog‘liq. Oilada ota-onalar, keng jamoatchilik, o‘qituvchilar bunday bolalarning ijtimoiy, emotsional, intellektual rivojlanishi bilan bog‘liq ta‘lim-tarbiyaning interfaol shakl, metod va vositalaridan foydalanishlari ularni muvaffaqiyatli ijtimoiy hayotga moslashuviga yordam beradi. Shunday qilib, nogironligi bo‘lgan o‘smir bolalar bilan maqsadli rehabilitatsion ishlar olib borilgan taqdirda ularning jamiyatga uyg‘unlashuviga erishiladi. Ikkinchi bob «Oilada nogironligi bo‘lgan o‘smirbolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishni takomillashtiruvchi korreksion tizimi» deb nomlangan bo‘lib, mazkur bob nogironligi bo‘lgan kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishning mazmuni, ijtimoiy moslashtirish modeli, hamkorlik asosida ushbu toifadagi o‘smir bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirishning samarali shakl, metod

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

va vositalari o‘z ifodasini topgan. Oilada kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oiladagi barqaror munosabatlar muhiti (oilaviy qadriyatlar, mehnatsevarlik orqali tarbiyalash, ijobiy ahloqiy vaziyat ustuvorligi, bolalar bo‘sh vaqtini to‘g‘ri tashkil etish, ijtimoiy-kasbiy savodxonlik) eng muhim pedagogik-psixologik shartlardandir. Kar va zaif eshituvchi o‘smir bolaning ijtimoiy hayotga tayyor bo‘lishi sog‘lom bolalar ijtimoiylashuvi kabi shaxsiy (ichki) omillar ta‘sirida amalga oshirilishi tabiiy. Chunki sog‘lom bolalar kabi kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalar ham hayotining dastlabki yillarida oilaning ta‘siriga sezuvchan bo‘ladilar. Tadqiqot davomida oilada kar va zaif eshituvchi o‘smir bolani ijtimoiylashtirishga yo‘naltirilgan hayot tarzini turli mezonlar bilan ifodalab beruvchi omillarni shartli ravishda ijtimoiy-ma‘naviy, iqtisodiy, estetik-gigienik va nasl salomatligi guruhlarga turkumlandi. Ijtimoiy-ma‘naviy omil. Kar va zaif eshituvchi bolalarda shaxs sifatlarini shakllantirish, ularda kommunikativlik, o‘zini namoyon qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda milliy urfodatlar, umuminsoniy qadriyatlar asosidagi oiladagi sog‘lom ma‘naviy muhit, ota-ona va farzand munosabatlarining insonparvarligi, ziddiyatlardan yiroqlik, oila a‘zolar o‘rtasidagi ruhiy yaqinlik, ota-onalarning tarbiyali shaxs etaloni bo‘yicha qarashlari, oila farovonligini ta‘minlashdagi o‘zaro do‘stona munosabat muhim ahamiyaga ega. Shuningdek, ota-onalarning, o‘qituvchi-tarbiyachilarning ijtimoiy-sog‘lom fuqarolik, huquqiy, kasbiy, axloqiy ma‘naviy, ijtimoiy-psixologik, ijtimoiy-pedagogik, tibbiy-gigienik, jismoniy, xo‘jalik-iqtisodiy kompetentligi, kasbiy savodxonligi muhim rol o‘ynaydi.

Sanab o‘tilgan omillarning barchasi o‘smir kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalarda nafaqat muloqot ko‘nikmalarini, balki hayotiy bilim va tajribalar: o‘z-o‘zini baholash, kuchini namoyon qilish, oz va ko‘p vaqtga maqsad qo‘yish, o‘z an‘analarini anglash, vaziyatni o‘rgangan holda baho berish, imijga ega bo‘lish, axborot vositalari bilan ishlash, o‘zgalarga ta‘sir etish va jamiyatning turli boshqa munosabatlarida faol bo‘lish ko‘nikmalarini shakllantirishda ham va ularning valeologik, huquqiy va iqtisodiy savodxonligini rivojlantirishda ham bevosita ta‘sir va hal qiluvchi ahamiyatga egadir. Kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalarning shaxs sifatida shakllanishi uchun zarur shart- sharoitlar mavjud bo‘lib, ular qo‘yidagilardan iborat: Kar va zaif eshituvchi o‘smir bolalarning emotsional-hissiy sohasiga ta‘sir etish. Buning uchun ularning ichki olamiga kira olish yo‘llarini topishga ehtiyoj tug‘iladi. Eng samarali yo‘l bu oila qurshovida bo‘lish, yaqinlarning

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th May - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

ochiq muloqotidir. Oilalarda bolalarning qiziqishlarini anglash va ularning rivojlanishi uchun sharoitlar yaratish lozim. Kar va zaif eshituvchi o'smir bolalarning mustaqilligi va faolligini yuzaga keltirish. Bolalarda o'z-o'ziga xizmat qilish, atrofdagilarga o'z fikrini tushuntira olish, o'zini namoyon qilish ko'nikmalarini rivojlantirish lozim. Kar va zaif eshituvchi o'smir bolalarning faoliyati turli yo'nalishlari, ya'ni o'yin, kreativ ta'lim, ijodkorlik kabi qobiliyatlarni shakllantiruvchi ma'lum mo'ljalga qaratilgan tamoyillarni hosil qilish: dunyoqarashni kengaytiruvchi turli tashkiliy ishlar, nutq ravonligi, tarbiyaviy ishlar rejasi, oilabilan hamkorlikda seminarlar, tadbirlar, o'quv mashg'uloti va ochiq darslar tashkil etish. Kar va zaif eshituvchi o'smir bolalarni ijtimoiylashtirish jarayonida yuzaga keluvchi vaqtinchalik psixik o'zgarishlarni inobatga olish va kutilishi mumkin bo'lgan muammolarning oldini olish kerak.

Xulosa:

Xulosa qilib shuni aytish, mumkinki, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirish, ularni jamiyatga uyg'un holda hayot kechirishlarini yo'lga qo'yish ularni barkamolligiga erishishga yordam beradi. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar qanchalik ko'p muloqotda bo'lsa, axborot almashinishi, yangi bilimlarni egallashi osonlashadi. Shu sababli ham, hozirgi kunda ularda ijtimoiy hayotga moslashish ko'nikmasi maktabgacha ta'lim tashkilotlaridan shakllantirilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boyto'rayeva D. ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN O'QUVCHILARNI IJTIMOYIY MOSLASHTIRISHNING PEDAGOGIK SHAROITLARI // Scientific progress. 2021. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/aqli-zaif-o-quvchilarni-ijtimoiy-moslashtirishningpedagogik-sharoitlari> (дата обращения: 10.05.2023).
2. Gulyora Ulug'Bekovna Rahimbayeva Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tadqiqotlarda o'rganilishi // Science and Education. 2022. №6.
3. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/eshitishda-nuqsoni-bo-lgan-bolalarni-tadqiqotlarda-organilishi> (дата обращения: 10.05.2023).

